

تربت پاکان

شهر قم که تربت پاکش گوهر گرانقدری را در دل خود جای داده و درخشندگی آن چشم همگان را مجذوب پاکی و قداست خویش نموده در طی قرون متمادی، حبل المتین اندیشمندان دینی، عالمان و وارثان ائمه اطهار (ع) به شمار می آید.

دهها سال است در حریم امن و امان فاطمه معصومه - کریمه اهل بیت - بزرگان پاک سیرت و مخلصان موحد بر سفره احسانش حاضر شده و به برکت عنایت های ویژه آن حضرت به نشر فرهنگ تشیع اهتمام ورزیده، از خرمن اهل بیت خوشه ها برگرفته اند و جرعه های جانبخش را به کام تشنگان حق و حقیقت رسانده اند خدمات برجسته و تلاشهای ارزنده علماء و عارفان و مبارزان این شهر در احیای آئین محمّدی (ص) چنان بوده که مهر تأیید و تجلیل مقتدایان راستین بر تارک آن می درخشد که فرمودند:

«لولا القمیون لضاع الدین؛ (1) اگر قمی ها (علمای قم) نبودند دیانت مردم در معرض تباهی قرار می گرفت.» شالوده این شهر با حضور دوستان و شیعیان ائمه اطهار در سال 83 هـ.ق پی ریزی شد. (2) که این دوران به زمان امام باقر (ع) و امام صادق (ع) برمی گردد.

امام صادق (ع) فرمود: قم شهر ما و شهر شیعیان ماست، پاک و مقدّس است. اهل آن ولایت ما را پذیرفته اند (3) و امام کاظم (ع) در معرفی قم چنین فرمود: «قم عُش آل محمد و مأوی شیعتهم؛ (4) قم مأوی آل محمّد و پناهگاه شیعیان ماست.»

و امام صادق (ع) در بیانی دیگر ویژگی اهل قم را اینگونه بیان فرمود: قم را قم نامیدند، زیرا اهلش به قائم آل محمّد می پیوندند و با آن حضرت (بر ضد طاغوت ها) قیام می نمایند و با کمال استقامت و استواری به یاری او می پردازند. (5)

در شهر قم بیش از 400 امامزاده واجب التعظیم مدفونند و خاک مقدّسش پیکر پاک بسیاری از فقهای محدثین و علماء بزرگ شیعه را در برگرفته است.

محمد ابراهیم کلباسی مرجع معاصر مرحوم میرزای قمی هنگامی که از اصفهان به قم می آمد، از در پل علیخانی و یا از مسجد امام حسن عسگری کفش های خود را بیرون آورده و بدست می گرفت و تا حرم پیاده می رفت و می فرمود: در اینجا علمای ابرار و اصحاب ائمه و محدثان بسیار آرمیده اند و سراسر این قسمت - اطراف حرم - قبور آن بزرگواران است. (6)

بنابه فرمایش امام صادق (ع) قم شهری برگزیده است و مردمش همواره با حاکمان ستمگر زمان خویش به مبارزه برمی خاستند. خودداری آنان از دادن خراج به حکومت عباسی خصوصاً پس از شهادت حضرت رضا (ع) در سال 203 هـ.ق و پی بردن اهالی قم به جنایت مأمون و دستگاه خلافت و دادن تعداد زیادی کشته و زندانی شدن بسیاری از مردم در این رابطه نمونه ای روشن از مقاومت و پایداری آنان است.

شهر مقدّس و مذهبی قم در طول تاریخ شاهد قتل عامهای مکرّر و صدمات جبران ناپذیری از سوی ستمگران بوده است، از جمله آنها می توان به قتل عام در عهد مأمون، زمان معتزّ پسر متوکل عباسی، دوران حمله مغول، افغانها و نادرشاه اشاره کرد که اکثراً بدلیل اختیار کردن مذهب تشیع از سوی مردم شهر بوده است. موضع گیری علمای مبارزی چون میرزای قمی در مقابل فتحعلیشاه، آیت الله حائری در برابر رضاخان، فریاد مقاومت آیت الله بافقی روبروی رضا شاه و ایستادگی آیت الله بروجرودی و امام خمینی (ره) در رویارویی با رژیم پهلوی مؤید پیشتازی این دیار در نشر اسلام و محو شرک و طاغوت به شمار می آید با این وصف در طول زمان، قم علاوه بر آنکه چشمه جوشان علم و معارف حقّه شیعه بوده تربیت شدگانش پاسداران امین و صالح دین خدا و سرزمین گهر خیزش خاستگاه انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی فرزند حوزه علمیّه قم می باشد و اولین جرّقه انقلابی در مبارزه با تجاوزگری ها و ظلم و فساد طاغوت در قیام 15 خرداد و سپس در اعتراض به توهین رژیم علیه مرجعیت در این شهر زده شد.

توجه ائمه معصومین درباره قم در بیان و عمل حائز اهمیت است. از جمله اینکه امام رضا (ع) می فرماید: بهشت دارای هشت در است، یک از آنها برای قمی هاست و سه مرتبه فرمود: خوشا به حالشان. (7) آن حضرت به زکریا بن آدم که قصد بیرون رفتن از شهر قم را داشت فرمودند: از قم بیرون نرو همانا خداوند به خاطر تو بلا را از اهل قم دور می سازد همانطور که به برکت وجود مقدّس موسی بن جعفر (ع) بلا را از اهل بغداد دور نمود. (8)

قم به واسطه خورشید ولایت، حرم مطهر حضرت معصومه (ع) و نور علم و دانش فقه جعفری متبلور از حوزه ها و مدارس علمیه و همچنین وجود مسجد مقدّس جمکران که تجلی گاه امام زمان و محل رفت و آمد ایشان و انس و علاقه دلدادگان به ساختش می باشد و در میان دیگر شهرها ممتاز است. چنانچه امام صادق (ع) فرمودند: زمانی خواهد آمد که شهر قم و اهلش حجت بر تمام مردم شوند.

بانوی با کرامت

حضرت فاطمه معصومه (ع) دخت بلند اختر امام موسی بن جعفر (ع) است که در ماه ذیقعه دیده به جهان گشود این ماه برای مادرش نجمه خاتون شادی بخش و وصف ناشدنی است، زیرا در یازدهمین روز سال 148 هـ.ق خداوند حضرت رضا را به او عنایت کرد و روز اول ذیقعه سال 173 بعد از 25 سال در مدینه منوره (9) چشمش به تولد دختری از خاندان رسالت که امام صادق بشارت آمدنش را داده بود روشن گردید. نام مبارکش را فاطمه نهادند و از آنجایی که امامان معصوم بیش از یک دختر را به نام فاطمه می گذاشتند مطابق نوشته برخی مورخان امام چهار دختر به نام فاطمه به شرح ذیل داشتند.

1- فاطمه کبری ملقب به (حضرت معصومه) که در قم مدفون است.

2- فاطمه صغری، ملقب به (بی بی هیبت) که در مدخل شهر باکو در آذربایجان شوروی مدفون است.

3- فاطمه اوسطی، ملقب به (سّنی فاطمه) که در اصفهان به خاک سپرده شده است.

4- فاطمه اُخری، مشهور به (خواهر امام) که در رشت مدفون است. (10)

آن حضرت دارای القابی چون طاهره، حمیده، نقّیه، سیده، رضیه و اخت الرضا می باشد و در زیارتنامه او را به

نامهای صدیقه و نساء العالمین نیز خوانده اند. (11)

حضرت فاطمه معصومه علاوه بر آنکه سرچشمه خوبی ها و کمالات بی حد است از منسوبین سه امام معصوم

می باشد و تکریم و احترام او گرامیداشت جایگاه بلند خاندان پیامبر (ص)، خصوصاً مقام امامان شیعه حضرت موسی بن جعفر (ع)، علی بن موسی (ع) و محمد بن علی امام جواد (ع) به حساب می آید.

دختر موسی بن جعفر در تحت تربیت پدر بزرگوار و برادر گرامی اش حضرت رضا (ع) به مقام والایی رسید و در پاسخگویی به پرسشهای مراجعین به درجه ای دست یافت که مطابق نقل ابن العرندس حضرت موسی بن جعفر به او کلام فداها ابوه را ارزانی داشت. (12)

وی که مولود بیت وحی و تنزیل و نشأت گرفته از سلسله امامت و عصمت است و ریشه جانش به ولایت معنوی سیراب گردیده، می تواند به اذن پروردگار با نفوذ و تأثیر در عمق نفوس مستعد و شیعیان و دوستدارانش همچون امامان معصوم سبب تغییر و تحوّل گردد و در رفع گرفتاری ها و برآوردن حوائج طالبان و اصلاح امور ایشان اثری مستقیم داشته باشد.

صفای زیارت

بنابر روایات متواتر از اهل بیت عصمت و طهارت، قم شهر شیعیان، حرم فرزندان آنان، پناهگاه فاطمیان، سالم ترین شهرها و آشیانه آل محمد است. امام صادق (ع) فرمود: خدا دارای حرمی است که آن مکه است و پیامبرش حرمی دارد که مدینه است و امیرالمؤمنین هم حرمی دارد که کوفه است و ما هم دارای حرمی هستیم که قم است و به زودی بانویی از فرزند من در آنجا دفن می شود که نامش فاطمه است هر کس او را زیارت کند بهشت بر او واجب می شود. (13) راوی می گوید این فرمایش حضرت زمانی بود که هنوز موسی بن جعفر به دنیا نیامده بود.

و امام جواد (ع) فرمود: «من زار عمتی بقم فله الجنة؛ (14) کسی که عمه ام را در قم زیارت کند اهل بهشت است».

فضائل بی شمار حضرت معصومه و بندگی خالصانه وی به درگاه الهی، عشق روز افزون دلدادگان حرم اهل بیت را مشتعل ساخته و راه را برای زیارت همراه با معرفت آن بانوی مکرمه می گشاید و آنان را به شناخت بیشتر و فهم جلالت قدر و منزلتش واقف می کند تا که استحباب زیارت آن عزیز را از دست ندهد. نقل است یکی از شیعیان به زیارت بارگاه حضرت رضا (ع) در مشهد رفت و سپس از مسیر همدان به کربلا رفت در بین راه در رؤیایی راستین حضرت رضا (ع) را دید که به وی فرمود: چه می شد اگر از قم عبور می کردی و قبر خواهرم را زیارت می کردی (15) و باز می نویسد امام رضا (ع) با اشاره به اهمیت زیارت حضرت معصومه (س) فرمودند: هر کس نتواند به زیارت من بیاید برادرم (امامزاده حمزه) را در ری و یا خواهرم - معصومه (س) - را در قم زیارت کند که به همان ثواب زیارت من می رسد. (16)

علامه بزرگوار محمد باقر مجلسی از امام رضا (ع) روایت می کند که خطاب به سعد بن سعد اشعری فرمود: یا سعد عندکم لنا قبر ای سعد! از ما قبری در نزد شما هست. سعد می گوید: عرض کردم فدایت گردم، آیا قبر فاطمه دختر حضرت موسی بن جعفر را می فرمایید؟ فرمود: آری، هر کس او را زیارت کند در حالی که عارف به حق او باشد بهشت از آن اوست. پس هرگاه کنار قبر او آمدی، در نزد بالای سرش بایست و 34 مرتبه الله اکبر، 33 مرتبه سبحان الله و 33 مرتبه الحمد لله بگو، آنگاه بگو السلام علی آدم صفوة الله تا پایان زیارت شریفه. (17)

بنابر نقل حدیث فوق در می یابیم زیارتنامه حضرت معصومه از امام رضا (ع) است و در میان بانوان اهل بیت بعد از حضرت فاطمه زهرا (س) تنها بانوی مجلله ای که زیارت مأثور دارد حضرت فاطمه معصومه است.

از ویژگی های حضرت معصومه (س) آگاهی داشتن به علوم اسلامی و نقل آن برای دیگران است. در فراز یکی از زیارتنامه های ایشان می خوانیم: «السلام علیک یا فاطمة بنت موسی بن جعفر و حجت و امینه» سلام بر تو ای فاطمه دختر موسی بن جعفر و حجت و امین او، آن حضرت حجت و امانتدار پدرش امام کاظم (ع) بود که در این صورت حجت و امین خدا بوده و حجت و نشانه اسلام و حافظ امانت الهی می باشد. و از راویان و محدثان به شمار می آید. به عنوان نمونه می توان به دو حدیث که حضرت در سلسله راویان آن می باشد اشاره کرد. علامه امینی می نویسد: فاطمه دختر امام رضا (ع) نقل می کند که دختران امام کاظم فاطمه (معصومه) و زینب و ام کلثوم گفتند: روایت کرد ما را فاطمه دختر امام صادق (ع) و او گفت روایت کرد مرا فاطمه دختر امام باقر از فاطمه دختر علی بن الحسین از فاطمه و سکینه دختران امام حسین (ع) از ام کلثوم (دختر فاطمه زهرا) و او از فاطمه زهرا (س) نقل کرد که آن حضرت فرمود: آیا فراموش کردید فرمایش رسول خدا (ص) را در روز غدیر که (به شما) فرمود: هر کس من مولی و رهبر او هستم پس علی مولا و رهبر اوست و نیز به علی فرمود: نسبت تو به من همانند نسبت هارون به موسی است. (18)

همچنین نقل گردیده که: فاطمه معصومه (س) از فاطمه دختر امام صادق (ع) و او از فاطمه دختر امام باقر (ع) و او از فاطمه دختر امام سجاد (ع) و او از فاطمه دختر امام حسین (ع) و او از زینب دختر امیرالمؤمنین (ع) و او از فاطمه زهرا (س) نقل می کند که رسول خدا فرمود: «الا من مات علی حب آل محمد مات شهیداً» (19) و بدانید هر کس با محبت آل محمد بمیرد شهید مرده است.

والا ترین مقام عصمت از گناه و اشتباه مخصوص رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار و حضرت زهرا (س) می باشد. اما شخصیتی چون فاطمه معصومه (س) که اطاعت پروردگار کرده و دامن خویش را از رذایل اخلاقی مبرا نموده و به درجه عالی از تقوا و طهارت رسیده است که در لسان عام و خاص فردی مصون از گناه به شمار می آید برایش مقام طهارت قلبی متصور است. چنانچه در فرازی از زیارتنامه غیر معروفه ایشان می خوانیم: «السلام علیک ایها الطاهرة الحميدة البرة الرشيدة التقية النقية» (20) سلام بر تو ای بانوی پاک و ستایش شده نیکو کردار و هدایت شده پرهیزگار وارسته، علاوه بر این سخن حضرت رضا (ع) که فرمودند: «من زار المعصومة بقم کمن زارنی؛ هر کس فاطمه معصومه (س) را در قم زیارت کند مثل آن است که مرا زیارت کرده است، شاهی بر مقام عصمت ایشان است.

لقب کریمه اهل بیت، در خصوص آن حضرت حکایت از شأن و مرتبه وی نزد پروردگار دارد و خداوند متعال ایشان را به جهت بندگی خالصانه، زندگی با برکتی عنایت نمود که در حال حیات و ممات منشأ کرامات و عنایات خاص گردد. و بارگاه قدسی اش پناهگاه امیدواران به فضل الهی گردد و متوسلین به حضرتش دریافته اند که از سلاله پاک از خزائن امامت و ولایت و گوهری تابناک از صدف ملک امکان است که توان بخشش و توجه خاص به حاجتمندان و دعا کنندگان درگاهش را دارد.

از جمله مناقب و شرافت های آن بزرگوار وجود یک زیارتنامه مخصوص از ناحیه مقدّس امام معصوم است که در آن حضرت، دختر رسول خدا، دختر امیرمؤمنان، دختر فاطمه و خدیجه و دختر امام حسن و امام حسین و نهایتاً دختر امام، خواهر امام و عمه امام خوانده می شود که پاداش خواندن خالصانه و همراه با معرفت آن رسیدن به بهشت را همراه دارد.

نوشته اند مرحوم آیه الله میرزا رضی تبریزی از مجتهدین بزرگ برای خواندن فاتحه بر سر قبر زکریا بن آدم که در

شیخان قم است می آید، در حین قرائت فاتحه به فکر می رود که آیا زکریا بن آدم با آن جلالت قدر و رفعت و روایاتی که درباره اش وارد شده بالاتر است یا حضرت معصومه (س) که ناگهان یک نفر که کلاه نمدی به سر داشته پیش می آید و به وی می گوید: آن بالا را بخوان، ایشان ابتدا اعتنایی نمی کند اما پس از رفتن مرد نگاه می کند می بیند نوشته شده:

«السلام علی ارواح محمد و آل محمد فی الارواح، السلام علی اجساد محمد و آل محمد فی الاجساد» یعنی سلام بر ارواح محمد و آل محمد در میان ارواح و سلام بر اجساد محمد و آل محمد در میان اجساد، در این حال متوجه می شود که آن شخص به ظاهر معمولی، فکر او را خوانده و از آنچه در ذهنش گذشته باخبر شده و بدین وسیله تردید او را پاسخ گفته که: حساب حضرت معصومه که از آل محمد (ص) است با سایرین جداست و هیچ کس قابل مقایسه با این خاندان نیست. (21) و دلدادگی به حضرتش همان پذیرش ولایت معصومین و مقبول درگاه الهی است.

مقام شفاعت

یکی از معتقدات شیعه موضوع شفاعت است در رأس شافعان روز قیامت رسول خدا (ص) و ائمه اطهارند که این اقتضای آبرومندی آنان در پیشگاه پروردگار متعال است. در زیارت امام حسین (ع) می خوانیم: «اللهم ارزقنی شفاعۃ الحسین یوم الورد؛ خدایا شفاعت حسین را در روز ورود بر خودت روزیم کن»

بجز این بزرگان، منسوبین خاندان وحی و حتی پیروان مخلص آنان می توانند به اذن پروردگار شفاعت کنند. بنابر روایات متعدد فاطمه زهرا (س) از شخصیت های شفاعت کننده نزد پروردگار است، در روایت جابر از امام باقر (ع) اینگونه آمده است که فرمود: ای جابر و الله که فاطمه شیعیان و محبان خود را آن گونه که طيور دانه های خوب و سالم را از میان دانه های بد جدا نموده، انتخاب می کند. (22)

از طریق اهل بیت روایات فراوانی داریم که بهشت و شفاعت جزء مهریه حضرت زهرا (س) می باشد. (23) بعد از صدیقه طاهره (س) شفاعت بانویی به گستردگی شفیعه روز جزا - فاطمه معصومه (س) - نیست. امام صادق (ع) فرمود: «تدخل بشفاعتها شیعتی الجنة باجمعهم؛ (24) و به شفاعت او - فاطمه معصومه - همه شیعیانم وارد بهشت خواهند شد.»

و نیز در زیارت آن بانوی معظمه می خوانیم: «یا فاطمة اشفعی لی فی الجنة؛ ای فاطمه برای من نزد خدا درباره بهشت شفاعت کن.» و این خود نشان دهنده مقام و مرتبه آن شافع روز جزاست. در فراز دیگر زیارتنامه آمده که: «فان لك عند الله شأنًا من الشأن» یعنی اینکه ما از تو طلب شفاعت می کنیم نه تنها به خاطر اینکه تو دختر، خواهر و عمه امامی، بلکه به واسطه رابطه مخصوصی که با مقام ربوبی داری از شأنت و اعتبار بهره مندی که البته برای ما خاکیان قابل فهم نیست و تنها خدا و پیامبر و اوصیاء طاهرینش بر آن آگاهند.

یکی از علمای دولت آباد اصفهان به نام آیت الله حاج شیخ محمد ناصری از پدرش نقل می کند که در سال 1295 هجری در اطراف قم قحطی و خشکسالی شدیدی پدید آمد و احشام در معرض نابودی قرار گرفتند. اهالی آن منطقه 40 نفر از متدینین را انتخاب کرده و به قم فرستادند تا در صحن معصومه بست نشینند، شاید از عنایت ایشان باران ببارد و از قحطی نجات یابند.

پس از سه شبانه روز، شبی یکی از آن چهل نفر مرحوم میرزای قمی را به خواب می بیند که به او می فرماید: چرا در اینجا بست نشسته اید؟ او می گوید: مدتی است در منطقه ما باران نباریده و خشکسالی به وجود آمده ما برای

رفع خطر به اینجا پناه آورده ایم. میرزا می فرماید: برای همین اینجا آمده اید، این که چیزی نیست ایم مقدار از دست ما ساخته است برای رفع این حوائج به ما رجوع کنید، ولی اگر شفاعت همه جهان را خواستید دست توّسل به طرف این شفیعه روز جزا- حضرت معصومه (س) - دراز کنید. (25)

این رؤیای صادقه مؤید حدیث شریقی است که قبلاً بیان شد.

خواهران نمونه

در میان بانوان بیت رسالت و امامت دو بانوی آسمانی یعنی حضرت زینب کبری (س) و حضرت معصومه (س) دارای وجوه شباهت و قدر مشترک می باشند: و هر دوی آنها مخدرات دختر امام خواهر امام و عمه امامند. هر دوی آنان مورد تکریم و تجلیل امام معصوم واقع شده و زبان به مدح و ثنا و تعریف آنان گشوده اند، حضرت زینب از سوی پدرش امیرالمؤمنین (ع)، برادر امام حسین (ع) و پسر برادر... امام سجاد (ع) ستایش گردیده و حضرت معصومه (س) از جانب جد بزرگوارش امام صادق (ع) و برادر گرانقدرش امام رضا (ع) و فرزند برادر امام جواد (ع) ستوده شده است.

آن دو بانوی مکرمه علاقه شدیدی نسبت به برادرها امام حسین (ع) و امام رضا (ع) داشتند و به خاطر این و در راستای صیانت از حریم ولایت ترک وطن نموده و رنج سفر را بر خود هموار کردند.

هر دو بزرگوار زادگاهشان مدینه ولی مدفنشان در نقطه ای دور و در غربت واقع گردیده است. مضجع شریفشان زیارتگاه عاشقان خاندان پیامبر می باشد و مسلمانان از سراسر جهان با شور و اشتیاق به سوی مرقد مطهرشان در مصر و شام و قم مقدّس می شتابند.

فاطمه معصومه از دیدگاه مشاهیر

صدرالدین شیرازی معروف به ملاصدرا فیلسوف بزرگ اسلام و بینان گذار حکمت متعالیه در کتاب مهم اسفار اربعه را در روستای کهک قم به رشته تحریر درآورده می گوید: وقتی شبیه ای برایم پیش می آمد، کنار قبر حضرت معصومه در قم می آمدم و از آن بانو استمداد می کردم و شبیه فلسفی من حل می شد. (26)

یکی از شاگردان آیت الله مرعشی نقل می کند، ایشان دلیل هجرت به قم و اقامت در این شهر را چنین بیان می کرد: پدرم آقا سید محمود مرعشی که از زاهدان و عابدان روزگار بود ختم مجربی را انتخاب و چهل شب بر خواندن آن مداومت نمود تا شاید خداوند به طریقی قبر شریف حضرت زهرا (س) را به وی نشان دهد، در عالم رؤیا به محضر مقدّس امام صادق (ع) و یا امام باقر (ع) مشرف می شود از او می پرسند: چه می خواهی؟ عرض می کند می خواهم بدانم قبر فاطمه زهرا (س) در کجاست تا آن را زیارت کنم. حضرت می فرمایند: نمی توان بر خلاف وصیّت قبرش را مشخص کنم، علیک بکریمة اهل البیت: به دامن کریمه اهل بیت چنگ بزن، زیرا خدا جلال و جبروت حضرت فاطمه (س) را به حضرت معصومه عنایت فرموده است. هر کس بخواهد ثواب زیارت حضرت زهرا را درک کند به زیارت فاطمه معصومه (س) برود. آیه الله مرعشی گفتند: پدرم مرا سفارش می کرد، من قادر به زیارت ایشان نیستم اما تو این کار را انجام بده. لذا من به همین خاطر به زیارت امام هشتم و فاطمه معصومه از نجف آمدم و به اصرار مؤسس حوزه علمیه قم آیت الله حائری یزدی در آنجا ماندگار شدم. (27)

حضرت آیت الله طباطبائی علامه، فیلسوف و عارف نامی در ماه مبارک رمضان پیش از افطار به حرم ملکوتی کریمه اهل بیت حضرت فاطمه معصومه (س) مشرف می شد و با بوسه بر ضریح آن حضرت روزه خود را می

گشود. (28)

حضرت آیت الله گلپایگانی در توصیه های خویش به طلاب به ارتباط مداوم با ائمه اطهار و امام زمان (ع) و قرائت قرآن کریم و ادعیه معتبر و عرض ادب خالصانه به دختر موسی بن جعفر سفارش می نمودند همچنین ایشان خود چنان به این کار علاقمند بودند که در حال کسالت نتوانسته بودند به حرم بی بی مشرف شوند بارها گریه می کردند.

حضرت آیت الله مرعشی نجفی در وصایای خویش فرمودند: پس از مرگم، جنازه ام را روبروی مرقد مطهر حضرت معصومه قرار داده یک سر عمامه ام را به ضریح مطهر و سر دیگر آن را به تابوت بسته و در این هنگام مصیبت مولایم حسین مظلوم و اهل بیتش را بخوانید.

آیت الله فاضل لنکرانی در خصوص ارتباط خود با حضرت معصومه چنین می گوید: روزی به حرم مشرف شدم و بعد از زیارت عرض کردم عمه جان - ایشان از طرف مادر عمه و محرم من هستند - من امروز هیچ حاجتی مثل پول و منزل و غیره ندارم، فقط عنایتی کرده مرا در فهم آیه تطهیر یاری نمائید، تا بتوانم آن را درست فهمیده و بنویسم و حل مشکل نمایم. ایشان در ادامه بیان کرده اند که بعد از این ماجرا شروع کردم به نوشتن آیه تطهیر و به برکت حضرت مسائلی و مطالبی برایم روشن شد که اگر پنجاه سال دیگر درس می خواندم آن مطالب برایم روشن نمی شد. (29)

آمدن مرحوم آیت الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری مؤسس حوزه علمیه به قم و عزم به اقامت در آن شهر بر اثر استخاره ای بوده است که در کنار حرم فاطمه معصومه (س) و با توسل به آن حضرت انجام داده و در نتیجه آیه ای آمده که ایشان را موظف به ماندن و جمع کردن علماء و فضلا نموده است و خلاصه در آن جریان هدایت ویژه ای در پرتو عنایت آن حضرت شامل حال ایشان شده است. (30)

در رابطه با اقامت آیت الله بروجردی در قم باز می توان به توجه حضرت معصومه اشاره کرد بدین ترتیب که ایشان در اواخر سال 1363 ه.ق مبتلا به بیماری می شوند و مقرر می گردد در تهران جراحی کنند و هنگامی که به قصد معالجه از بروجرد خارج می شوند، وضع مزاجشان رضایت بخش نبوده و تقریباً در بیهوشی به سر می بردند تا اینکه یک مرتبه در دل شب چشم گشوده چراغهای قم را مشاهده می کنند، از همراهان می پرسند؟ اینجا کجاست، عرض می کنند قم است جذبه روحانی و کششی معنوی ایشان را به خود مشغول می کند و تصمیم می گیرند پس از بهبودی بقیه عمر را در این آستان مقدس بگذرانند و بالأخره ایشان به برکت حضرت فاطمه معصومه شفا می یابد و بعد از آنکه سلامتی خویش را باز می یابد به قم آمده و آن تحوّل عظیم علمی و فرهنگی را در حوزه بوجود می آورد. (31)

به امید دیدار

حضرت معصومه به هنگام شهادت پدر که در سال 183 رخ داد ده سال داشت. و بیشتر دوران کودکیش را در ایام غم (زندانی پدر) گذراند، ولی زندگی در کنار برادرش - امام رضا - شعله های امید را در دلش زنده نگه می داشت. اما با سفر تبعید گونه امام هشتم (ع) به مرو، حضرت معصومه یکسال بدون برادر در مدینه زندگی کرد. تا اینکه نامه ای از حضرت رضا به وی رسید، او که دلش برای دیدن برادر بی تاب شده، بلافاصله همراه عده ای از برادرانش به نامهای فضل، جعفر، هادی و قاسم و زید و تعدادی از برادرزاده ها و چند تن از غلامان و کنیزان مدینه را به قصد مرو ترک نمود.

در طول راه به ساوه رسیدند و وقتی مخالفین اهل بیت از رسیدن آنان به شهر مطلع شدند به آزار و اذیت و جنگ با همراهان حضرت پرداختند و همه برادران و برادرزادگان حضرت معصومه (س) به شهادت رسیدند. هنگامی که حضرت جسدهای غرق به خون و پیکرهای صدمه دیده 23 تن از عزیزان خود را نقش بر زمین دید. به شدت محزون شد و در اثر این مصائب به شدت بیمار گردید. (32) و بنابر قولی از زهری که معاندان در غذایش ریختند مسموم شد. دختر والاتبار موسی بن جعفر با وضعیت جسمی و روحی که داشت و احساس ناامنی که در شهر ساوه می کرد فرمود: مرا به شهر قم ببرید که از پدرم شنیدم، شهر قم مرکز شیعیان ما می باشد. وقتی بزرگان قم از آمدن آن بانو به شهرشان باخبر شدند، برای استقبال از ایشان مهیا گردیدند و موسی بن خزرج بزرگ خاندان اشعری در پیشاپیش جمعیت حرکت کرد و مهار ناقه آن حضرت را گرفت و در حالی که عده ای سواره و پیاده اطراف محملش تجمع نموده بودند با قربانی کردن مقدمش را گرامی داشتند آن سیده جلیله را در منزل خویش جای داد (33) و نعمت مهمانداری از حضرت در تاریخ 23 ربیع الاول 201 هـ.ق نصیب مردم قم شد.

در مدت اقامت ایشان در قم که هفده روز ذکر کرده اند در خانه موسی بن خزرج بسر می برد و در آنجا عبادتگاهی داشت که به راز و نیاز با پروردگار خویش مشغول بود، محل زندگی حضرت بعدها به صورت مدرسه درآمد و به مدرسه سَنّیه (مدرسه خانوم) موسوم گردید. (34) و محراب عبادتش به بیت النور شهرت یافت که در طول زمان پناهگاه و محل زیارت دوستداران و متوسلین به حضرتش می باشد.

رحلت شهادت گونه

حضرت معصومه (س) با حرکت حساب شده خویش و به عشق دیدار برادر در رسوایی و افشاء حاکمان جور زمان - بنی عباس - متحمل صدمات زیادی گردید و در روز دهم ربیع الثانی سال 201 هـ.ق پیش از آنکه دیدگان مبارکش به دیدن برادر روشن گردد در دیار غربت و در میان اندوه فراوان دلدادگان و دوستدارانش جان به جان آفرین تسلیم کرد.

بعد از وفات حضرت، مردم او را غسل داده و کفن نمودند و به سوی قبرستان بابلان محل فعلی حرم که ملکی از ملکهای موسی بن خزرج بود بردند تا به خاک بسپارند. در این وقت بین جمعیت گفتگو در گرفت که چه کسی جنازه را داخل قبر گذارد. سرانجام متفق شدند تا شخصی به نام قادر که پیرمردی پرهیز کار و صالح بود این کار را انجام دهد. چون به سراغش رفتند ناگهان مشاهده کردند دو سواره که نقاب به صورت داشتند از طرف ریگزار بسوی آنان آمدند و از مرکب پیاده شده و به تجهیز آن بانوی مکرمه پرداختند. یکی وارد قبر شد و دیگری جسد پاک آن حضرت را برداشته به دست او داد تا به خاک سپارد. آن دو بزرگوار بدون اینکه با کسی تکلمی کنند بر اسبهای خود سوار شده و از محل دور شدند. (35) بنابر نظر خیلی از بزرگان آن دو تن حضرت رضا (ع) و فرزندش امام جواد (ع) بودند. بعد از پایان مراسم، موسی بن خزرج سایبانی از بوریا بر قبر شریف آن حضرت برافراشت، تا زمانی که حضرت زینب دختر امام نهم وارد قم گردید و قبّه ای از آجر بر مرقد مطهر بنا کرد. (36) و بدین سان تربت پاکش در دل شهر قم قبله گاه ارادتمندان شیعه از سراسر جهان گردید.

بعدها که در کنار مرقد حضرت بانوان دیگری به خاک سپرده شدند از جمله میمونه و ام محمد دختران موسی مبرقع از نوادگان امام جواد، ام قاسم، دختر علی کوکبی، ام اسحق جاریه محمد فرزند موسی مبرقع و ام حبیب جاریه ابو علی نوه امام رضا. طبق گزارش تاریخ قم در قرن سوم هجری دو قبه به جای گنبد فعلی بوده که قبه اول بر فراز قبر مطهر حضرت معصومه و قبور ام محمد و ام اسحاق قرار داشت و قبه دوم بر فراز قبور ام حبیب، ام اسحاق و میمونه قرار گرفته بود. (37)

شایسته است کسانی که حضرت معصومه را زیارت می کنند این بزرگواران را یاد کنند و جمله وارده را قرائت کنند: السلام علیکن یا بنات رسول الله السلام علیکن و رحمة الله و برکاته.

اولین گنبد بر مرقد حضرت فاطمه معصومه به همت حضرت زینب دختر امام جواد (ع) ساخته شد و به مرور زمان و پس از دفن بانوان علوی در جوار بارگاه آن حضرت، دو گنبد دیگر در جوار گنبد اول بنا گردید که سومین آن ها مدفن حضرت زینب دختر امام جواد بود.

این سه گنبد تا سال 447 هـ.ق برقرار بودند تا این که در همان سال وزیر طغرل کبیر - میر ابوالفضل عراقی - به تشویق شیخ طوسی به جای سه گنبد، گنبد مرتفعی به قطر 11 متر و ارتفاع 14 متر، آراسته به نقش های رنگ آمیزی و تزئینات آجری و کاشی بدون ایوان و حجره ها بنا نهاد که تمام قبور سادات را فرا می گرفت. (38) در سال 925 هـ.ق همین گنبد به همت شاه بیگی دختر شاه اسماعیل تجدید بنا شد.

در سال 1218 هـ.ق گنبد مطهر با خشت های طلایی تزیین گشت که تا سال 1380 هـ.ق باقی ماند که طبق طرحی از این سال تا 1384 ش گنبد تعمیرات اساسی شد.

مرقد مطهر در اوایل قرن هفتم هجری به فرمان امیرمظفر احمد بن اسماعیل (بزرگ خاندان سلسله مظفری) و با کوشش بزرگترین استاد کاشی سازی آن عصر به کاشی های نفیس و زرقام آراسته گردید که در سال 1377 ش با آمیخته ای از کاشی و سنگ تجدید بنا شد، در سال 965 هـ.ق شاه طهماسب صفوی برای مرقد ضریحی آجری همراه منافذی مزین به کاشی های هفت رنگ و کتیبه های معرق بنا کرد که در سال 1230 هـ.ق همان ضریح نقره پوش شد، در سال 1280 ضریحی از نقره تهیه و به جای قبلی نصب گردید که چندین بار اصلاح و بازسازی شد، این ضریح در سال 1380 ش تعویض گردید.

اولین صحنی که در این بارگاه مبارک ساخته شد صحن عتیق نام دارد که شاه بیگی دختر شاه اسماعیل صفوی در سال 925 هـ.ق بنا نمود. این صحن چهار ایوان دارد. ایوان طلا در جنوب با دو مأذنه که در سال 1285 این مأذنه ها نیز طلاکاری گردید. ایوان شمالی که ورودی مدرسه فیضیه به صحن می باشد و ساختمان نقاره خانه بر رویش بنا گردیده است. ایوان غربی (ورودی مسجد اعظم به صحن)، ایوان شرقی (رابط صحن اتابکی با صحن عتیق) صحن اتابکی (صحن نو) دارای چهار ایوان می باشد که در هر کدام جلوه های هنری و معماری دیده می شود. احداث آن به دستور اتابک اعظم و از سال 1295 هـ.ق تا 1303 طول کشید، ایوان زیبای آینه در جانب غربی آن قرار دارد. رواق های حرم عبارتند از رواق بالاسر، رواق دارالحفاظ، رواق آئینه و رواق پیشرو. در سمت غرب حرم مسجد اعظم واقع است که کلنگ اول آن در یازده ذیقعه 1373 هـ.ق به دست توانای آیت الله بروجردی (ره)، به زمین زده شد. (39)

1. . بحارالانوار، ج 60، ص 217.
2. . معجم البلدان، ج 4، ص 397.
3. . سفينة البحار، شيخ عباس قمی، ج 2، ص 447.
4. . بحار، ج 60، ص 214.
5. . همان، ص 216.
6. . بانوی ملکوت، آیت الله کریمی جهرمی، چ اول، ص 42.
7. . بحار، ج 9، ص 215.
8. . سفينة البحار، ج 2، ص 447.
9. . منتهی الآمال، شيخ عباس قمی، ص 161.
10. . کریمه اهلبيت، علی اکبر مهدی پور، ص 102، به نقل از بحار، ج 48، ص 317 و 286.
11. . بارگاه فاطمه معصومه، تجلی گاه فاطمه زهرا، آیت الله سيدجعفر مير عظیمی، ج 2، ص 30 و 29.
12. . همان، ص 27.
13. . بحار، ج 60، ص 216.
14. . سفينة البحار، ج 2، ص 376.
15. . حضرت معصومه فاطمه دوم، محمد محمدی اشتهااردی، ج 1، ص 146.
16. . کریمه اهلبيت، ص 133.
17. . همان، ص 131، به نقل از بحار، ج 102.
18. . الغدير، علامه امینی، ج 1، ص 196.
19. . کریمه اهل بیت، ص 77 به نقل از آثار الحجّه، ص 8.
20. . فروغی از کوثر، انتشارات زائر، ص 42.
21. . بانوی کرامت، ص 66.
22. . بحار، ج 8، ص 52.
23. . همان، ص 105.
24. . سفينة البحار، ج 2، ص 376.
25. . کریم اهل بیت، ص 59.
26. . فوائد الرضویه، شيخ عباس قمی، ص 379.
27. . فروغ کوثر، ص 58، کریمه اهلبيت، ص 44.
28. . بارگاه فاطمه...، ص 119.
29. . همان، ص 121.
30. . بانوی کرامت، ص 115.
31. . همان، ص 118.
32. . کریمه اهل بیت، ص 174.
33. . فروغی از کوثر، ص 33.
34. . کریمه اهل بیت، ص 176.

35. . بحارالانوار، ج 48، ص 290.
36. . سفينة البحار، ج 2، ص 376.
37. . كريمه اهل بيت، ص 182.
38. . فروغی از كوثر، ص 106.
39. . پیام آستانه، نشریه آستانه مقدسه حضرت فاطمه معصومه(س (،ش 18، فروردین 85.